

1999. – 425 с.

6. Яковлев В.Ф. Структура гражданских правоотношений / В.Ф. Яковлев // Антология уральской цивилистики 1925–1989. – М., 2001. – С. 381.

7. Яковлев В.Ф. Отраслевая дифференциация и межотраслевая интеграция как основа системы законодательства / В.Ф. Яковлев //

Правоведение. – 1975. – № 1. – С. 19.

8. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. / С.С. Алексеев – М.: Юр. лит., 1982. – Т. II. – 360 с.

9. Герасимов В.Н. Некоторые проблемы реализации принципа приоритета семейного воспитания / В.Н. Герасимов // Семейное и жилищное право. – 2005. – № 4. – С. 4–5.

К.Є. ДЕМИДЕНКО

(Національна академія внутрішніх справ)

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ДИТИНИ ЯК УЧАСНИКА СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Дитина як повноправний суб'єкт сімейних правовідносин може приймати участь у вказаних відносинах як самостійно (в основному, після досягнення 14 років), так й завдяки законному представництву, в першу чергу, батьків, а також осіб та органів, які їх замінюють (в основному, до досягнення 14 років). Залучення останніх до реалізації дитиною сімейних прав можна розглядати як особливість реалізації вказаних прав дитини.

Традиційний, більшою мірою для цивільного права, погляд на категорію «правоздатність» як обов'язкову складову частину категорії «правосуб'єктність», де правоздатність особи різною мірою співвідноситься з дієздатністю особи [1], є поширеним й зараз. Дотримуємось думки, що сімейна правоздатність дитини з моменту народження останньої, робить її повноцінним суб'єктом сімейного права, не зважаючи на ще незрілу волю, несформовану здатність приймати самостійні правові рішення, несформовану правову свідомість тощо, оскільки реалізація сімейних прав дитини відбувається через її законних представників, в першу чергу, батьків.

Загальна правоздатність за своєю суттю є правоздатністю цивільною, оскільки так історично склалось, що саме цивільне право взяло на себе функцію створення загальних конструкцій правоздатності і дієздатності. Відповідно як творець цих конструкцій, цивільне право й зорієнтувало їх на регулю-

вання більшою мірою галузевих потреб. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне погодитись з позицією Я.Р. Веберса про недоліки в дослідженні теорії правоздатності, а також встановлення іноді помилкового погляду на правоздатність як на загально-правове поняття [2].

Підтримуємо позицію щодо виокремлення спеціальної правоздатності, в якості специфічної галузевої інституції [3]. Пропонуємо визначати сімейну правоздатність як здатність особи мати права та обов'язки, яка виникає у момент її народження, а проявляється з досягненням окресленого сімейним законодавством в кожному конкретному випадку віку при реалізації особою своїх сімейних прав та обов'язків як самостійного члена сім'ї.

З точки зору питання, яке досліджується, під суб'єктивним сімейним правом дитини слід розуміти передбачений нормами сімейного права ступінь можливої поведінки дитини як учасника будь-яких сімейних правовідносин. Як вказують дослідники [4], дитина може приймати участь у сімейних правовідносинах у будь-який спосіб, тобто як особисто, так й через своїх законних представників.

Реалізація сімейних прав, окрім здійснення самих прав передбачає також виконання обов'язків, що напряму пов'язується з досягненням дитиною відповідного віку,

тобто пов'язується з дієздатністю дитини. Так, об'єм конкретних суб'єктивних сімейних прав однієї дитини може й не дорівнюватись об'єму прав як будь-якої іншої дитини, так й дорослої людини, проте, об'єм можливостей мати такі права повинен бути рівним незалежно від конкретного об'єму прав та обов'язків конкретної особи.

З однієї сторони як повноправний суб'єкт, зокрема сімейних відносин, дитина реалізує свої суб'єктивні сімейні права через законних представників. Дана форма реалізації суб'єктивних сімейних прав дитини може відбуватись або тільки законними представниками (визначення місця проживання дитини до досягнення нею 10 років: ч. 1 ст. 160 СК; визначення імені (прізвище, ім'я, по батькові) дитини: ст.ст. 145–47 СК тощо), або за спільною участю як дитини (до досягнення 14 років), так і законних представників. З іншої сторони дитина самостійно приймає участь (після досягнення 14 років) в реалізації своїх сімейних прав при згоді чи відмови в згоді законних представників.

З 14 років дитина більшою мірою самостійно, а за потреби – за згодою законних представників і/або закладів, які опікуються дітьми, реалізує свої суб'єктивні сімейні права. Оскільки категорія «сімейна дієздатність», так само як і категорія «сімейна правоздатність» у сімейному праві є відсутньою, дослідники схилиються думки, що можна вести мову про єдине поняття дієздатності в цивільному і сімейному праві [5]. Автором дана позиція підтримується.

Закон (Сімейний кодекс, Цивільний кодекс) не врегулює питань, пов'язаних з правовим становищем матері, яка не досягла чотирнадцяти років. Уявляється, що над нею, виходячи з ч. 3 ст. 243 СК, ч. 3 ст. 60 ЦК має бути встановлена опіка.

Підтримуємо позицію призначення дитини, батьками якої є неповнолітні особи або неповнолітня матір спеціального опікуна до досягнення останніми шістнадцяти років (тобто на період від 14 до 16 років). Обґрунтовується дане призначення тим, що не завжди біологічна можливість народження дитини співвідноситься з інтелектуальною та вольовою зрілістю, достатньою для виникнення повної дієздатності.

Пропонуємо ч. 1, 2 ст. 156 СК викласти в наступній редакції: «1. Неповнолітні батьки, які досягли шістнадцяти років, мають такі ж права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки, і можуть їх здійснювати самостійно. 2. Неповнолітні батьки, які досягли шістнадцяти років, мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини»; ч. 1 ст. 35 ЦК – в наступній: «1. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини і яка досягла шістнадцяти років». Змінені статті, на нашу думку, будуть більшою мірою відповідати ст. 16 СК про надання неповнолітнім батькам допомоги у здійсненні ними батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків.

Список використаних джерел:

1. *Алексеев С.С.* Общая теория права: в 2 т.: Т. 2. – М.: Юрид. лит., 1982. – С. 139; *Витрук Н.В.* Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. – М.: Наука, 1979. – С. 89; *Гражданское право: учеб.: в 3 т.: Т. 1 / отв. ред. А.П. Сергеев, Ю.К. Толстой.* – М.: Изд-во Проспект, 2004. – С. 108, 112; *Кузнецова Л.Г., Шевченко Я.Н.* Гражданско-правовое положение несовершеннолетних. – М.: Юрид. лит., 1968. – С. 7; *Советское гражданское право: Субъекты гражданского права / под ред. С.Н. Братуся.* – М.: Юрид. лит., 1984. – С. 7.
2. *Веберс Я.Р.* Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве / Я.Р. Веберс. – Рига: Изд-во Зинатне, 1976. – С. 62.
3. *Ватрас В.А.* Поняття сімейної правосуб'єктності / *Університетські наукові записки.* – 2005. – № 3 – С. 95.
4. *Беспалов Ю.Ф.* Некоторые вопросы реализации семейных прав ребенка (теория и практика): монография / Ю.Ф. Беспалов. – Владимир: ВГПУ, 2001. – С. 14.
5. *Антокольская М.В.* Лекции по семейному праву. – М.: Юрист, 1995. – С. 82, 88; *Веберс Я.Р.* Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. – Рига: Изд-во Зинатне, 1976. – С. 183.